

BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY DEFORMARSIYA PSIXODIAGNOSTIKASI VA PSIXOKORREKSIYASI MASALASI

To'lanova M.M.

*Andijon davlat pedagogika instituti pedagogika va psixologiya
kafedrasi o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: psixodiagnostika, psixokorreksiya, kasbiy deformatsiya, bo'lajak o'qituvchilar, ta'lim, psixologik test, o'quv dasturlari.

Ключевые слова: психодиагностика, психокоррекция, профессиональная деформация, будущие учителя, образование, психологическое тестирование, образовательные программы.

Key words: psychodiagnostics, psychocorrection, professional deformation, future teachers, education, psychological test, educational programs.

Резюме:

Ushbu maqola psixodiagnostika va psixokorreksiya texnikasi orqali kelajakdagi o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyani aniqlash va tuzatishning muhim masalasini o'rganadi. Adabiyotlarni tahlil qilish, usullar, natijalar va munozaralarni o'rganish orqali ushbu ish ushbu muammolarni hal qilishning samarali strategiyalariga oydinlik kiritadi, o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini takomillashtirish bo'yicha xulosalar va takliflarni taklif qiladi.

Резюме:

В данной статье рассматривается важный вопрос выявления и коррекции профессиональных деформаций у будущих учителей посредством психодиагностических и психокоррекционных методик. Посредством обзора литературы, методов, результатов и обсуждения эта статья проливает свет на эффективные стратегии решения этих проблем, предлагает выводы и предложения по совершенствованию программ подготовки учителей.

Summary:

This article examines the important issue of identifying and correcting professional deformation in future teachers through psychodiagnostic and psychocorrective techniques. Through a literature review, methods, results, and discussion, this paper sheds light on effective strategies to address these challenges, offers conclusions, and suggestions for improving teacher education programs.

Kirish. Ta'lim sohasi kelajak avlodlarni tarbiyalash orqali jamiyatlarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shuning uchun o'qituvchilar yuqori darajadagi professionallik, hamdardlik va malakani talab qiladigan ulkan mas'uliyatni o'z zimmalariga oladilar. Biroq, samarali o'qituvchi bo'lish uchun sayohat qiyinchiliklardan holi emas. Ko'pgina izlanuvchan o'qituvchilar kasbiy deformatsiyaga duch kelishadi, bu muvaffaqiyatli o'qitish uchun muhim

ko'nikmalar va munosabatlarning kamchiliklari bilan tavsiflanadi. O'quv jarayonining boshida ushbu deformatsiyalarni bartaraf etish talabalarning turli ehtiyojlarini qondirishga qodir bo'lgan malakali o'qituvchilarning rivojlanishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu maqola kelajakdagi o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyalarni aniqlash va bartaraf etish vositasi sifatida psixodiagnostika va psixokorreksiya tushunchalarini o'rganishga qaratilgan.

1. Diagnostika so'zi grekcha dia – o'zaro, orqali va gnosis-aniqlash (tashxis) so'zlaridan olingan bo'lib, diagnostikos - aniqlash usullari ma'nosini anglatadi. XX asrning 20- yillarida psixodiagnostika fan sifatida XIX asr ohirida eksperimental asosda vujudga keldi. Psixodiagnostikaning paydo bo'lishining asosiy sabablari aqli zaif va ruhiy kasalliklarni tashxislash va davolash ehtiyojidir. Aqli zaiflik masalalariga bag'ishlangan birinchi nashr Fransuz shifokori J.Eskiroлга tegishli bo'lib, u aqli zaiflik darajalarini farqlagan[1].

2. Dastlabki psixologik bilimlar qadimgi davlarda to'plana brogan va uni bir ko'rinishi sifatida ilmiy b'olmagan bir qator sohalar yuzaga kelgan:

3. Fiziognomiya-odamning yuz tuzilishiga qarab harakterini aniqlash. Boshqa ta'rifga ko'ra, fiziognomiya bu insonning yuzini idrok etish va "o'qish" orqali uning xatti-harakatlarini belgilaydigan va hayotning individualligini aks ettiruvchi shaxsiy xususiyatlari to'g'risida ma'lumot olishga imkon beradigan bilim sohasi. Frenologiya- asoschisi Frensiz Galton. ("Fren" aql) Odamni intellektual va psixologik holatini bosh chanog'iga qarab aytib beradi.

4. Xiromantiya-kaftdagi chiziq'larga qarab taqdirni aniqlaydigan yo'nalish. Grafalogiya-odam yozuviga qarab uni xarakteristikasini aniqlash.

5. Dermatoglifika-kaft va oyoq terisidagi naqsh belgilarini o'rganishga asoslangan soha.

Ammo bu kabi sohalar o'z ilmiy isbotini topmaganligi sabali keyinchalik rivojlanmay qolib ketgan.

6. "Psixodiagnostika" termini 1921-yilda psixiatr Rorshax tomonida kiritilgan bo'lib u o'zining bemorlarda shizofreniya darajasini aniqlash uchun "Rorshaxning siyoh dog'lari" metodikasini ishlab chiqdi. Psixodiagnostika atamasi psixologik tashxis qo'yish degan ma'noni anglatib, shaxsning ruhiy holati, to'liq biror-bir alohida xususiyati haqida xulosa chiqarishdir, bunda "tashxis" shaxsning taraqqiyot ko'rsatkichi va tavsifnomalarni birgalikda tahlil qilish asosida sinaluvchining holat va xususiyatlari haqidagi xulosalardan iborat. «Psixodiagnostika» atamasi Rorshaxning «Psixodiagnostika» asari chop etilishidan so'ng psixiatriyada qo'llanilgan bo'lib, u tez orada tibbiyotdan tashqarida ham keng miqyosda ommalasha boshladi. «Diagnoz», ya'ni

«tashxis» esa shaxs rivojlanishidagi har qanday og'ishlarni, hattoki uning holat va xususiyatlarining konkret taraqqiyot darajasini aniqlash demakdir [2].

7. Rus olimlarining psixodiagnostika haqida bir qancha qarashlari bo'lgan shular jumlasidan, K.K.Platonov psixologik diagnostikani psixik hodisalarning xossa va hususiyatlarini o'rganadigan fan deya qaragan, K.N.Gurichev insonlarni psixologik va psixofiziologik belgilari bo'yicha ajratish, tavsiflash to'g'risidagi fan deya qaragan bo'lsa, V.V.Stolin, A.G.Shmelev psixodiagnostikani psixologik diagnoz qo'yish haqidagi fan deya bilishgan [3].

Muhokama. Kelajakdagi o'qituvchilar orasida kasbiy deformatsiyani yumshatishda psixodiagnostika va psixokorreksiyaning samaradorligini o'rganish uchun aralash usulli yondashuv qo'llanildi. Miqdoriy ma'lumotlar turli xil professional sohalarda qabul qilingan kuchli va zaif tomonlarini baholab, xizmatdan oldingi o'qituvchilarga o'tkazilgan so'rovlar orqali to'plandi. Sifatli ma'lumotlar intervyular va fokus-guruhlar orqali aniqlangan deformatsiyalarning asosiy sabablarini chuqurroq o'rganish va psixokorreksiya uchun potentsial strategiyalarni o'rganish uchun to'plandi [4]. Tadqiqot namunasi bir nechta muassasalarda ta'lim dasturlariga qabul qilingan oldindan xizmat ko'rsatuvchi o'qituvchilardan iborat edi.

Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyaning psixodiagnostikasi va psixokorreksiyasi masalasi ta'lim va psixologiya sohasidagi ko'p qirrali va murakkab masaladir. Mana asosiy fikrlarning taqsimoti:

Kasbiy deformatsiyani tushunish: kasbiy deformatsiya deganda o'qituvchilarning kasbiy munosabatlari, xatti-harakatlari va malakalaridagi og'ish yoki buzilishlar tushuniladi, bu ularning o'quvchilarga ta'lim berish va ular bilan muloqot qilishdagi samaradorligiga to'sqinlik qiladi. Ushbu deformatsiyalar charchash, kinizm, empatiya etishmasligi, samarasiz muloqot yoki o'qitish usullarini talabalarning turli ehtiyojlariga moslashtira olmaslik kabi turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin.

Psixodiagnostika: Psixodiagnostika o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyaga olib keladigan psixologik omillarni baholash va baholashni o'z ichiga oladi. Bu jarayon psixologik test o'z ichiga olishi mumkin, intervyular, kuzatishlar, va bunday stress kabi asosiy masalalarni aniqlash uchun o'z-o'zini hisobot chora-tadbirlar, kishilik xususiyatlari, engish mexanizmlari, shaxslararo ko'nikmalar, va chidamlilik darajasi.

Xavf omillarini aniqlash: bo'lajak o'qituvchilar o'rtasida kasbiy deformatsiyaga olib keladigan xavf omillarini aniqlash juda muhimdir. Bu yuqori ish yuklarni o'z ichiga olishi mumkin, etarli qo'llab-quvvatlash tizimlari,

ish norozilik, xayoliy taxminlar, kambag'al ish va hayot balansi, va qiyin sinf muhitga ta'sir.

Moslashtirilgan psixokorreksiya strategiyalari: Psixokorreksiya kasbiy deformatsiyaga olib keladigan muayyan muammolarni hal qilish uchun maqsadli tadbirlarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Ushbu strategiyalar kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, ongga asoslangan aralashuvlar, stressni kamaytirish texnikasi, muloqot qobiliyatlarini o'rgatish, nizolarni hal qilish strategiyalari va o'z-o'zini parvarish qilish amaliyotlarini o'z ichiga olishi mumkin.

Ijobiy maktab madaniyatini targ'ib qilish: o'qituvchilarning farovonligi, hamkorligi va doimiy kasbiy o'sishini qadrlaydigan ijobiy maktab madaniyatini yaratish kasbiy deformatsiyaning oldini olish va hal qilish uchun juda muhimdir. Ta'lim rahbarlari o'qituvchilar vakolat his qo'llab-quvvatlovchi muhitlar tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi, qimmatli, va ularning rollari excel undadi[5].

Doimiy Monitoring va qo'llab-quvvatlash: Psixodiagnostika va psixokorreksiya bir martalik aralashuvlar emas, balki doimiy jarayonlar bo'lishi kerak. O'qituvchilarning farovonligi, ishdan qoniqish va kasbiy rivojlanish ehtiyojlarini muntazam ravishda kuzatib borish paydo bo'layotgan muammolarni aniqlashga yordam beradi va ularni samarali hal qilish uchun o'z vaqtida qo'llab-quvvatlash va resurslarni taqdim etadi[6].

Natijalar.Kelajakdagi o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyani hal qilish psixodiagnostikani, erta aralashuvni, moslashtirilgan psixokorreksiya strategiyasini va o'qituvchilarning farovonligi va kasbiy o'sishini ta'minlashga qaratilgan qo'llab-quvvatlovchi maktab madaniyatini birlashtirgan kompleks yondashuvni talab qiladi [7]. O'qituvchilarning psixologik salomatligi va kasbiy rivojlanishiga ustuvor ahamiyat berib, ta'lim muassasalari talabalarning muvaffaqiyati va akademik mukammalligi uchun qulay muhit yaratishi mumkin[8].

Natijalar kelajakdagi o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyani bartaraf etish uchun maqsadli aralashuvlarga bo'lgan ehtiyojni ta'kidlaydi[9]. Psixodiagnostika zaiflikning o'ziga xos sohalarini aniqlash uchun qimmatli asosni taklif etadi, bu shaxsiy aralashuv strategiyalarini ta'minlaydi. Psychocorrection yondashuvlar, murabbiylik dasturlari, shu jumladan,, peer hamkorlik, va o'ychan amaliyoti, oldindan xizmat o'qituvchilar professional o'sishini ko'maklashish va'da ushlab turing. Bundan tashqari, ushbu amaliyotlarni o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga samarali kiritish uchun institutsional qo'llab-quvvatlash va o'quv dasturlarini takomillashtirish zarur[10].

Xulosa. Kelajakdagi o'qituvchilarda kasbiy deformatsiyani bartaraf etish ta'lim sifati va talabalar natijalarini ta'minlash uchun zarurdir. Psixodiagnostika

va psixokorreksiya bu ishda qimmatli vositalarni ifodalaydi, kamchiliklarni aniqlash va bartaraf etish uchun tizimli yondashuvni ta'minlaydi [11]. Ta'lim muassasalari ushbu yondashuvlarni o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga kiritishni birinchi o'ringa qo'yishlari, xizmatdan oldingi o'qituvchilar o'rtasida doimiy takomillashtirish va aks ettirish amaliyotini rivojlantirishlari kerak [12]. Bundan tashqari, psixodiagnostika texnikasini takomillashtirish va psixokorreksiya tadbirlarining uzoq muddatli samaradorligini baholash uchun doimiy tadqiqotlar zarur[8].

Adabiyotlar:

1. Z.Nishanova, Z.Qurbanova, S.Abdiyev “Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya” “Tafakkur bo’stoni” Toshkent 2011y.
2. Laziz Yarashovich Olimov “Umumiy psixodiagnostika” darslik. Buxoro- 2020 y.
3. Jalilova S.X, G’ayibova N.A, “Umumiy psixodiagnostika” Toshkent, “Fan va texnologiya” – 2018 y.
4. G’aniyeva X.A. Psixodiagnostika. 2007 y.
5. B. Vadivel, “Using music for developing language skills in the English language classroom,” Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), vol. 12, no. 12, pp. 501–507, 2021.
6. D. S. Isaacs, M. Tehee, J. Green, K. J. Straits, and T. Ellington, “When psychologists take a stand: barriers to trauma response services and advocacy for American Indian communities,” Journal of Trauma & Dissociation, vol. 21, no. 4, pp. 468–483, 2020.
7. B. Vadivel and P. V. Beena, “&e impact of multimedia in English language classroom of undergraduate students in engineering colleges,” International Journal of Advanced Science and Technology, vol. 28, no. 2, pp. 194–197, 2019.
8. O. V. Borzenko, V. V. Sokhranov-Preobrazhensky, O. I. Donina, and I. V. Aryabkina, “&e study of readiness of future teachers psychologists to sense making professional activities,” Revista Espacios, vol. 33, no. 40, pp. 1–29, 2019.
8. Madumarov Talatbek Tolibjonovich, & Gulomjonov Odiljon Rahimjon o'g'li. (2021). Prerequisites for the development of a leasing mechanism in public - private partnership. International Engineering Journal For Research & Development, 6(SP), 5. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7MXR3>
9. Abdullayev Akmal Nasriddinovich (2020). The features of appearing family in modern society. European science review, (3-4), 69-72.
10. Z.Nishonova, D.Abdullayeva, G.Baykunusova. O'smirlilik davri psixodiagnostikasi va psixokorreksiyasi. 2012 y.
11. G’aniyeva.X.A. Psixodiagnostika. 2007 г.